

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा सार्वजनिक प्रेस विज्ञप्ती

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ नेपालको बाह्रौँ र वि.सं. २०७२ मा जारी भएको नेपालको संविधान पछिको पहिलो जनगणना हो । यस जनगणनामा पहिलो चरणको स्थलगत कार्य वि.सं. २०७८ साल भाद्र ३० देखि असोज १८ सम्म र दोस्रो चरणको स्थलगत कार्य वि.सं. २०७८ साल कार्तिक २५ देखि २०७८ मंसिर ९ सम्म सम्पन्न भएको थियो ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रदेश तथा जिल्लास्तरमा व्यवस्थापकिय कार्यको लागि १,८७१ कर्मचारी र स्थलगत कार्यमा करिब ८,५०० सुपरिवेक्षक तथा ३९,००० गणकहरू संलग्न थिए । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ दुबै चरणको स्थलगत कार्य सम्पन्न भई भरिएका फारामहरू (घर तथा घरपरिवार सूचीकरण फाराम, मुख्य प्रश्नावली तथा सामुदायिक प्रश्नावली) केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागमा प्राप्त भई प्रशोधनको लागि आवश्यक तयारी कार्यहरू भइरहेका छन् ।

जनगणनाको दोस्रो चरणमा गणकहरूबाट घरपरिवारहरूको विवरण संकलन गर्ने क्रममा हरेक सुपरिवेक्षकले आफू मातहतका गणकहरूले भरेका फारामहरूको जाँच गर्ने र गणक अनुसार मुख्य प्रश्नावलीको आवरण पृष्ठमा भरिएका विवरणबाट “कन्ट्रोल फाराम” भर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको थियो । उक्त कन्ट्रोल फारामहरूमा प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह, वडा, जनगणना घरसङ्ख्या, जनगणना परिवार संख्या, जम्मा जनसंख्या, पुरुष, महिला, घरपरिवारमा अनुपस्थित विदेश गएकाको जम्मा जनसंख्या, पुरुष, महिला आदि उल्लेख गरिएको थियो । तिनै कन्ट्रोल फारामहरूमा भरिएका तथ्याङ्कका आधारमा यो प्रारम्भिक नतिजा तयार गरिएको हो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को यस प्रारम्भिक नतिजाका अंकहरू जनगणनाको मुख्य प्रशोधन कार्य सम्पन्न भई अन्तिम नतिजा प्राप्त हुँदा फरक पर्न सक्छन् । यस अवस्थामा मुख्य प्रश्नावलीको विस्तृत प्रशोधन पछि प्राप्त नतिजालाई नै अन्तिम मानिनेछ । यसरी कन्ट्रोल फारामको आधारमा तयार गरिएको राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को संक्षिप्त नतिजा देहाय अनुसार रहेको छ ।

जनसंख्या र लैङ्गिक अनुपात

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नेपालको जनसंख्या २,९१,९२,४८० पुगेको छ, जुन दश वर्षअघि (२०६८ साल) को जनसंख्या २,६४,९४,५०४ को तुलनामा २६,९७,९७६ ले बढी हो । दश वर्षमा नेपालको जनसंख्या १०.१८ % ले बढेको देखिन्छ । विगत दश वर्षको सरदर वार्षिक वृद्धिदर (Exponential Growth) ०.९३% देखिन्छ । जुन अघिल्लो जनगणनामा १.३५% रहेको थियो ।

कुल जनसंख्यामा १,४२,९१,३११ जना पुरुष (४८.९६%) र १,४९,०१,१६९ जना महिला (५१.०४%) रहेको छ । दश वर्ष अघि २०६८ सालको जनगणनामा कुल जनसंख्या २,६४,९४,५०४ जनामा पुरुष र महिलाको हिस्सा क्रमशः ४८.५% र ५१.५% थियो । हालको प्रारम्भिक नतिजा अनुसार लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या) ९५.९१ रहेको छ जुन गत जनगणनामा ९४.१६ रहेको थियो ।

जनगणना घर र परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नेपालमा अक्सर बसोबास गर्ने परिवारको संख्या ६७,६१,०५९ रहेको छ र ती परिवारहरू जम्मा ५६,४३,९४५ वटा घरमा बसेका देखिएको छ अर्थात् अर्थात् १० वटा घरमा औषतमा १२ वटा परिवार बसोबास गरेको देखिन्छ । हालको परिवार संख्या दश वर्ष अघिको भन्दा करिब २४.५७% ले वृद्धि भएको हो । यस अवधिमा जम्मा १३,३३,७५७ वटा परिवार थप भएको देखिन्छ ।

परिवारको आकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार प्रति परिवार ४.३२ जना सदस्य रहेको देखिन्छ जुन २०६८ मा ४.८८ जना थियो । शहरी क्षेत्रको परिवारमा सालाखाला ४.२५ जना रहेका छन् भने ग्रामीण क्षेत्रमा ४.५५ जना रहेको देखिन्छ, जुन दश वर्षअघि क्रमशः ४.३२ जना र ५.०२ जना थियो । भौगोलिक क्षेत्र अनुसार हेर्दा हिमाली क्षेत्रमा सालाखाला ४.२७ जना, पहाडमा ३.९५ जना र तराई क्षेत्रमा ४.६५ जना प्रतिपरिवार रहेको देखिन्छ ।

प्रदेशगत आधारमा हेर्दा परिवारमा औसत सदस्य सङ्ख्या गण्डकी प्रदेशमा सबैभन्दा कम (३.६६ जना) र मधेश प्रदेशमा सबैभन्दा बढी (५.६६ जना) रहेको छ, जुन २०६८ सालमा क्रमशः ४.१६ जना र ५.८० जना रहेको थियो। जिल्ला अनुसार परिवारको आकार सबैभन्दा सानो दोलखामा (३.४१ जना) देखिएको छ, भने परिवारको आकार सबैभन्दा ठूलो रौतहट जिल्लामा ५.९२ जना देखिएको छ।

भौगोलिक क्षेत्र (Ecological Belt) अनुसार जनसंख्या, लैङ्गिक अनुपात र वृद्धिदर

भौगोलिक क्षेत्रअनुसार कुल जनसंख्याको वितरणमा तराई क्षेत्रको अंश २०६८ सालको तुलनामा २०७८ मा वृद्धि भएको देखिएको छ। २०६८ सालको जनगणनामा तराईमा कुल जनसंख्याको ५०.२७% हिस्सा रहेकोमा २०७८ मा वृद्धि भई ५३.६६% पुगेको छ। हिमाली क्षेत्रमा कुल जनसंख्याको ६.७३% अंश रहेकोमा २०७८ मा केही कम भई ६.०९% रहेको देखिन्छ। त्यसैगरी पहाडी क्षेत्रमा २०६८ मा ४३.०१% अंश रहेकोमा हाल ४०.२५%मा झरेको छ।

दश वर्षको अवधिमा लैङ्गिक अनुपात तराईमा १ % विन्दुले घटेको देखिन्छ, भने हिमाल तथा पहाडमा क्रमशः ३ % र ४ % विन्दुले बढेको देखिन्छ। यो गत २०६८ को जनगणनामा हिमाल, पहाड र तराईमा क्रमशः ९४, ९१ र ९७ रहेकोमा २०७८ सालको जनगणनाको प्रारम्भिक नतिजा सम्म आइपुग्दा क्रमशः ९७, ९५ र ९६ कायम हुन आएको छ।

वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर हेर्दा हिमाली क्षेत्रमा ऋणात्मक (-०.०२%), पहाडी क्षेत्रमा न्यून मात्रामा धनात्मक (०.२९%) र तराई क्षेत्रमा अन्य क्षेत्रको तुलनामा उच्च धनात्मक (१.५६%) वृद्धि देखिन्छ।

प्रदेश अनुसारको जनसंख्या, परिवर्तन र वृद्धिदर

प्रदेशगत रूपमा जनसंख्याको वितरण हेर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या मधेश प्रदेशमा ६१,२६,२८८ र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा १६,९४,८८९ जना रहेको छ, जुन समग्रको क्रमशः २०.९९% र ५.८१% छ। लैङ्गिक रूपले विश्लेषण गर्दा लैङ्गिक अनुपात सबैभन्दा धेरै मधेश प्रदेशमा र सबैभन्दा कम सुदूरपश्चिम प्रदेशमा क्रमशः १०१ र ९० रहेको छ।

प्रदेशगत रूपमा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर हेर्दा ७ वटा प्रदेशहरूमध्ये सबैभन्दा बढी लुम्बिनी प्रदेशमा १.२५ % प्रतिवर्ष र सबै भन्दा कम गण्डकी प्रदेशमा ०.३०% प्रतिवर्ष जनसंख्या वृद्धि देखिन्छ। दोस्रो धेरै वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर हुने प्रदेशमा मधेश प्रदेश रहेको छ, जसको वृद्धिदर १.२०% प्रतिवर्ष छ। अन्य प्रदेशको वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर १.०% भन्दा कम नै रहेको देखिन्छ।

जिल्ला अनुसारको जनसंख्या र वार्षिक वृद्धिदर

प्राप्त प्रारम्भिक नतिजाअनुसार देशका ७७ जिल्लाहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै जनसंख्या काठमाडौं जिल्लामा २०,१७,५३२ जना र सबैभन्दा कम जनसंख्या मनाङ जिल्लामा ५,६४५ जनाको अक्सर बसोबास रहेको छ। मोरङ, रूपन्देही, भद्रापा र सुनसरी जिल्ला क्रमशः दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौं धेरै जनसंख्या भएका जिल्लाहरू हुन्। कम जनसंख्या भएका जिल्लातर्फ मुस्ताङ, डोल्पा, रसुवा र हुम्ला क्रमशः दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौं स्थानमा पर्दछन्। जिल्ला अनुसार हेर्दा सबैभन्दा बढी लैङ्गिक अनुपात मनाङ जिल्लाको १३० र सबैभन्दा कम लैङ्गिक अनुपात प्यूठान जिल्लाको ८२ छ।

जिल्लागत वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदरलाई हेर्दा हिमाली र पहाडी क्षेत्रका ३२ वटा जिल्लामा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक देखिएको छ, जुन गत २०६८ को जनगणना अनुसार २७ वटा जिल्लामा ऋणात्मक देखिएको थियो। यसैगरी सबैभन्दा धेरै वार्षिक वृद्धिदर भक्तपुर जिल्लामा (३.३२%) र सबैभन्दा कम रामेछाम जिल्लामा (-१.६५%) रहेको छ। हिमाली जिल्लाहरूमध्ये मुगु जिल्लामा सबैभन्दा बढी (१.८०%) वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर देखिन्छ।

ग्रामीण-शहरी जनसंख्या वितरण

नगरपालिका, उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका क्षेत्रलाई शहरी तथा गाउँपालिकाको क्षेत्रलाई ग्रामिण क्षेत्र मान्दा २०७८ सालको कुल जनसंख्यामा शहरी जनसंख्या ६६.०८% पुगेको छ, भने ग्रामिण जनसंख्या ३३.९२% पुगेको छ। संघीय संरचनापछि स्थानीय तहलाई शहरी र ग्रामीण क्षेत्र अनुसार वर्गिकरण गरी २०६८ सालको जनसंख्यालाई समायोजन गर्दा शहरी जनसंख्या ६३.१९% र ग्रामिण जनसंख्या ३६.८१% रहेको थियो। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा ५८ वटा नगरपालिका रहेको अवस्थामा कुल जनसंख्याको १७.०७% शहरी जनसंख्या र ८२.९३% ग्रामिण जनसंख्या रहेको थियो।

स्थानीय तह अनुसारको जनसंख्या वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नगरपालिकाहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएका ५ नगरपालिकाहरूमा क्रमशः काठमाडौं, पोखरा, भरतपुर, ललितपुर र वीरगञ्ज महानगरपालिका हुन्, भने सबैभन्दा कम जनसंख्या भएका ५ नगरपालिकाहरूमा क्रमशः ठूलीभेरी नगरपालिका, त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका, मादी नगरपालिका, लालिगुराँस नगरपालिका र जिरी नगरपालिका पर्दछन्। सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको काठमाडौं महानगरपालिकामा ८,६५,९०६ र सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको ठूलीभेरी नगरपालिकामा १०,१८७ जनसंख्या रहेको छ। २० हजार भन्दा

कम जनसंख्या हुने नगरपालिकाको संख्या १४ रहेको छ भने १ लाख भन्दा बढी जनसंख्या हुने नगरपालिकाको संख्या ३९ वटा रहेको छ ।

गाउँपालिकातर्फ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या बैजनाथ गाउँपालिकामा ७०,३१५ जना र सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको नार्पाभूमि गाउँपालिकामा ४४२ जना रहेको छ । १० हजार भन्दा कम जनसंख्या हुने गाउँपालिकाको संख्या ४६ रहेको छ भने ५० हजार भन्दा बढी जनसंख्या हुने गाउँपालिकाको संख्या १५ वटा रहेको छ ।

जनघनत्व

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नेपालको जनघनत्व १९८ जना प्रतिवर्ग कि.मि. पुगेको छ, जुन २०६८ सालमा १८० जना मात्र थियो । भौगोलिक क्षेत्रअनुसार हेर्दा २०६८ सालमा सबैभन्दा धेरै जनघनत्व तराई क्षेत्रमा ३९२ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर र सबैभन्दा कम हिमाली क्षेत्रमा ३४ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेकोमा हाल २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार पनि सबैभन्दा धेरै जनघनत्व तराई क्षेत्रमा ४६१ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर र सबैभन्दा कम हिमाली क्षेत्रमा ३४ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार काठमाडौं जिल्लामा सबैभन्दा धेरै ५,१०८ जना प्रति वर्ग किलोमिटर र मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा कम ३ जना प्रतिवर्ग किलोमिटर जनघनत्व रहेको छ । जनघनत्वको आधारमा भक्तपुर, ललितपुर, धनुषा र महोत्तरी क्रमशः धेरै जनघनत्व रहेका दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौं जिल्लाहरू हुन् । त्यसैगरी मनाङ, मुस्ताङ, डोल्पा र हुम्ला जिल्लामा जनघनत्व १० जना प्रति वर्ग कि.मि. भन्दा कम रहेको छ । तराईमा सबैभन्दा कम जनघनत्व भएको जिल्लामा उदयपुर (१६६ जना) र पहाडमा रुकुम पूर्व (३५ जना) पर्दछन् ।

परिवारमा अनुपस्थित (अक्सर बसोबास विदेशमा रहेका) जनसंख्या

जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार जम्मा २१,६९,४७८ व्यक्तिहरू नेपालको परिवारबाट अनुपस्थित भई अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका देखिन्छन् जसमध्ये १७,६३,३१५ पुरुष (८१.२८%) र ४,०६,१०३ महिला (१८.७२%) रहेका छन् । दश वर्षअघि २०६८ सालमा घरपरिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा अक्सर बसोबास गर्नेहरू) सङ्ख्या १९,२१,४९४ थियो, जसमध्ये पुरुष १६,८४,०२९ (८७.६४%) र महिला २,३७,४०० (१२.३६%) थिए । यसरी समग्रमा हेर्दा २०६८ को तुलनामा २०७८ मा विदेशिने महिलाहरूको संख्या ७१.०९% ले बढेको देखिन्छ ।

जिल्लागत आधारमा ७७ वटै जिल्लाबाट व्यक्तिहरू विदेश अनुपस्थित देखिएका छन् । सबैभन्दा बढी विदेश अनुपस्थित भएका ५ जिल्लाहरूमा काठमाडौं, कैलाली, भापा, रुपन्देही र मोरङ छन् भने सबैभन्दा कम विदेश अनुपस्थित हुने ५ जिल्लाहरूमा मनाङ, डोल्पा, हुम्ला, मुगु र मुस्ताङ रहेका छन् ।

नेपाल सरकार

राष्ट्रिय योजना आयोग

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग